

Підприємницька освіта як ключ до успіху

Серія дидактичних матеріалів з підприємницької освіти в
зкладах професійної освіти України

ЧАСТИНА 7

ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА, КАЛЬКУЛЯЦІЯ ТА ФІНАНСУВАННЯ (для студентів)

Навчально-методичний посібник

Developing Intra- and Entrepreneurial Competences through
Entrepreneurship Education and Start-up Consultancy

544202-TEMPUS-1-2013-1-AT-TEMPUS-JPHES

Co-funded by the
Tempus Programme
of the European Union

Co-funded by the
Tempus Programme
of the European Union

Проект ЄС TEMPUS «Набуття професійних та підприємницьких навичок шляхом виховання підприємницького духу та консультацій підприємців» (544202-TEMPUS-1-2013-1-AT-TEMPUS-JPHES)

EU TEMPUS project “Developing Intra- and Entrepreneurial Competences through Entrepreneurship Education and Start-up Consultancy” (544202-TEMPUS-1-2013-1-AT-TEMPUS-JPHES)

Автори серії:

- Р. Фортмюллер*, Віденський економічний університет
О. І. Савченко, Національний технічний університет «ХПІ»
О. А. Галкіна, ХОЕТІ ім. Ф.Г.Ананченка
І. І. Дідух, Харківський комп'ютерно-технологічний коледж НТУ «ХПІ»
О.І. Ігнатенко, Харківський комп'ютерно-технологічний коледж НТУ «ХПІ»
І. Г. Олійник, Харківський комп'ютерно-технологічний коледж НТУ «ХПІ»
І. М. Рибаченко, Харківський комп'ютерно-технологічний коледж НТУ «ХПІ»
Н. В. Сенкевич, Харківський комп'ютерно-технологічний коледж НТУ «ХПІ»
О. Г. Василенко, ХОЕТІ ім. Ф.Г.Ананченка

Фінансова підтримка Європейської Комісії при виданні цих матеріалів не передбачає згоди з їх змістом, який є предметом відповідальності авторів і може не співпадати з точкою зору Європейської Комісії.

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

ISBN 978-617-7017-73-7

© Колектив авторів, 2016

© НТУ «ХПІ», 2016

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ЧАСТИНА 7

І. Г. Олійник

ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА, КАЛЬКУЛЯЦІЯ ТА ФІНАНСУВАННЯ

(для студентів)

Під редакцією І.І. Дідух, О.А. Галкіної, О.І. Савченко

Навчально-методичний посібник

Харків - 2016

УДК 330.101.5 (075.8)
ББК 65.012.1я.73
П 11

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (протокол №9 від 25 листопада 2016 р.)

Рецензенти:

А. М. Колот, д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці, проректор ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана», Київ

А. І. Яковлев, д-р екон. наук, професор, заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри економіки та маркетингу, НТУ «ХПІ», Харків

О. В. Ткач, д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри менеджменту і маркетингу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ

Автори:

Фортмюллер Р., Савченко О.І, Галкіна О. А., Дідух І. І., Ігнатенко О.І., Олійник І. Г., Рибаченко І. М., Сенкевич Н.В., Василенко О.Г.

П 11 Серія дидактичних матеріалів з підприємницької освіти в установах професійної освіти України «Підприємництво як ключ до успіху». Олійник І. Г. Частина 7. Витрати виробництва, калькуляція та фінансування. для студентів. Навч. мет. посіб. / за ред. І.І. Дідух, О.А. Галкіної, О.І. Савченко.– Харків.: НТУ «ХПІ», 2016. – 44 с.

ISBN 978-617-7017-73-7

УДК 65.011

ББК 65.050

Серія навчально-методичних посібників містить розширені матеріали, що необхідні для розуміння та ведення підприємницької діяльності, розуміння механізмів пошуку та ідентифікації можливостей для бізнесу, визначенні питань управління підприємницькою діяльністю, правових основ підприємництва, соціальної відповідальності бізнесу та його маркетингової діяльності.

Призначено для студентів ВНЗ I-II рівня акредитації економічних, управлінських та інженерних спеціальностей, підприємців початківців та фахівців практиків.

Проект 544202-2013-AT-TEMPUS-JPHES «BUSEEG-RU-UA»: Набуття професійних та підприємницьких навичок шляхом виховання підприємницького духу та консультацій підприємців початківців

Фінансова підтримка Європейської Комісії при виданні цих матеріалів не передбачає згоди з їх змістом, який є предметом відповідальності авторів і може не співпадати з точкою зору Європейської Комісії.

ББК 65.050

ISBN 978-617-7017-73-7

© Колектив авторів, 2016

© НТУ «ХПІ», 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
ВСТУП	8
Тема 1 ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА ТА ПРИБУТОК	10
Тема 2 ФІНАНСУВАННЯ, ВИДИ. РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ	13
Тема 3 ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ	17
Тема 4 СОБІВАРТІСТЬ. УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ.....	20
Тема 5 АНАЛІЗ БЕЗЗБИТКОВОСТІ	26
ПРАКТИКУМ	29
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	42

ПЕРЕДМОВА

Навчально-методичні матеріали даної серії були розроблені в рамках міжнародного освітнього проекту ЄС TEMPUS «Набуття професійних та підприємницьких навичок шляхом виховання підприємницького духу та консультацій підприємців початківців» (BUSEEG RU-UA) для студентів ВНЗ різних напрямків, які хотіли б доповнити свою основну освіту підприємницькою підготовкою для успішного створення і ведення бізнесу.

Проект фінансується за підтримки Європейського Союзу та координується Віденським економічним університетом. До консорціуму проекту входить 19 партнерів з України, Росії, Німеччини, Угорщини та Австрії:

- Віденський економічний університет (WU), Відень, Австрія;
- Університет Констанца (UKZ), Констанц, Німеччина;
- Університет Іштвана Сечені (SZE), Дьйор, Угорщина;
- Нижегородський державний університет ім. М.І. Лобачевського (NNGU), Н. Новгород, Росія;
- Нижегородський інститут розвитку освіти; (NIRO), Н. Новгород, Росія;
- Міністерство освіти Нижегородської області (MONo), Н. Новгород, Росія;
- Торгово-промислова палата Нижегородської області (TPP NN), Н. Новгород, Росія;
- Алтайський державний технічний університет ім. І.І. Ползунова (AltGTU), Барнаул, Росія;
- Алтайський крайовий інститут підвищення кваліфікації працівників освіти (АКІРКРО), Барнаул, Росія;
- Головне управління освіти і молодіжної політики Алтайського краю (Min Brn), Барнаул, Росія;
- Московський державний університет геодезії і картографії (МІІГАіК), Москва, Росія;
- Міністерство освіти і науки Російської Федерації (Min RU), Москва, Росія;
- Петрозаводський державний університет (PetrGU), Петрозаводськ, Росія;
- Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (KNEU), Київ, Україна;
- Міністерство освіти і науки України (MESU), Київ, Україна;
- Торгово-промислова палата України (TPP Ukraine), Київ, Україна;
- Чернігівський національний технологічний університет (ChNTU), Чернігів, Україна;
- Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (NTU «KhPI»), Харків, Україна;
- Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника (PNU), Івано-Франківськ, Україна.

Основна мета проекту BUSEEG полягає в розробці та впровадженні концепції безперервної освіти (Lifelong Learning) в Росії і Україні з метою сталого стимулювання професійних та підприємницьких навичок за допомогою виховання підприємницького духу і консультацій підприємців на базі установ вищої та професійної освіти.

В рамках проекту були досягнуті наступні конкретні цілі:

1. Введення або модернізація програм вищої освіти з виховання підприємницького духу для студентів різних спеціальностей (економіка, техніка, мови та ін.) В обсязі 20 ECTS одиниць.

2. Введення або модернізація програм професійної освіти по вихованню підприємницького духу для учнів різних спеціальностей (економіка, техніка, туризм та ін.) В обсязі 4 годин на тиждень.

3. Створення або реорганізація центрів консультації підприємців для випускників закладів вищої освіти за підтримки торгово-промислових палат.

4. Створення або реорганізація центрів консультації підприємців для випускників закладів професійної освіти за підтримки торгово-промислових палат.

5. Підвищення кваліфікації викладачів закладів професійної освіти з економіки та економічної дидактики на базі університетів і центрів підвищення кваліфікації працівників освіти з метою підтримки та виховання підприємницького духу.

6. Підвищення кваліфікації викладачів закладів вищої освіти з економічної дидактики в рамках конференцій, консультаційних семінарів та семінарів з підготовки викладачів курсів підвищення кваліфікації.

На першому етапі реалізації проекту були розроблені основний навчальний план і модель компетенцій, на основі яких були сформульовані результати навчання (Learning Outcomes), необхідні для виконання відповідальних професійних завдань, а також створення і успішного ведення бізнесу.

В установах професійної освіти теми основного навчального плану реалізуються в обсязі 144 годин.

На другому етапі реалізації проекту були розроблені навчально-методичні матеріали для впровадження основного навчального плану в формі компетентнісно-орієнтованого навчання в закладах вищої та професійної освіти.

Третій етап реалізації проекту полягає в початку навчання в партнерських університетах, а також коледжах і технікумах. Даний етап, супроводжується використанням на заняттях представлених в даному підручнику навчально-методичних матеріалів, успішно почався в 2015/2016 навчальному році.

Відень, травень 2016
Ріхард Фортмюллер

ВСТУП

На сьогодні одним із ключових викликів є питання як саме будувати ефективну економіку в умовах трансформації глобальних ринків.

Однією із відповідей стає розуміння світових економічних трендів сучасності, а саме інклюзивної глобалізації, завдяки якій малий та середній бізнес отримав можливість стати глобальним, а його вплив на світову економіку стає все більш значущим.

В структурі сучасної економіки співіснують та органічно взаємодоповнюються малий, середній та великий бізнес. Але на відміну від двох останніх малий бізнес є вихідним, найбільш численним, а тому і найбільш динамічним сектором економіки. Відмінності між цими трьома видами бізнесу обумовлені різним рівнем суспільного розподілу праці, характером спеціалізації та усупільнення виробництва, а також вибором технологічного типу виробничого процесу.

Розвиток малого бізнесу сприяє вирішенню низки соціальних проблем, а саме: формуванню середнього класу, який є основою соціально-економічних реформ, гарантом політичної стабільності та демократичного розвитку суспільства; створенню нових додаткових робочих місць та зниженню рівня безробіття тощо.

Саме завдяки малому підприємству створюється значна частка нових робочих місць, вирівнюється соціальна нерівність в суспільстві, підвищується інноваційність розвитку економіки, набувають швидкого впровадження нові розробки тощо. Виступаючи основою національної економіки, підприємство підпадає під значний вплив політичних, соціальних, культурних та інших факторів суспільного розвитку.

Підприємство є одним із засобів усунення диспропорцій на окремих товарних ринках, створення додаткових робочих місць і скорочення безробіття, активізації інноваційних процесів, розвитку конкуренції, швидкого насичення ринку товарами та послугами. А малі підприємства за певних умов і за підтримки з боку держави тенденційно-інноваційні, гнучкі, мають підприємницький досвід і достатній професійний рівень.

Це не типовий навчотно-методичний посібник з підприємництва. Автори дуже творчо підходять до тих протиріч, які виникають при створенні нового підприємства.

Серія дидактичних матеріалів з підприємницької освіти в закладах професійної освіти України «Підприємство як ключ до успіху» відповідає вимогам підготовки фахівців в галузі підприємництва.

Мета – узагальнити усі досягнення та закордонний досвід, який набули автори у роботі проектної команди BUSEEG .

Наша серія дидактичних матеріалів з підприємницької освіти поєднує о собі чотири навчально методичних посібника для студентів та чотири для викладачів

закладів професійної освіти в Україні.

Для вирішення окреслених вище завдань і складено цю серію дидактичних матеріалів з підприємницької освіти колективом авторів.

Ми сподіваємось, що він стане у нагоді не тільки студентам та викладачам ВНЗ I-II півня акредитації а й аспірантам, молодим ученим, менеджерам, які задіяні у підприємницьких процесах України.

Серія дидактичних матеріалів з підприємницької освіти зосереджена на розумінні особливостей підприємницької діяльності, її складових, зроблені певні наголоси на визначенні передумов та перешкод активізації підприємницької діяльності, запропоновано певні складові для досягнення сталого підприємництва.

Вітчизняна економічна школа вже має певні доробки, які знайшли своє відображення у підручниках, навчальних посібниках, монографіях, які використовувались при написанні даної роботи. Автори виражають свою щирю подяку.

На думку авторів, зміст серії дидактичних матеріалів з підприємницької освіти, крім прямого забезпечення нормативних дисциплін, зможе надати суттєву допомогу викладачам і студентам при вивченні дисциплін підприємницького та інноваційного спрямування, при підготовці фахівців за іншими спеціальностями як менеджерського, так і інженерного спрямування.

Всі 8 Книг Серії дидактичних матеріалів є справжнім якорем для курсів з підприємництва та управління малим бізнесом, а також може бути рекомендована для практиків.

Автори серії дидактичних матеріалів з підприємницької освіти в установах професійної освіти України «Підприємництво як ключ до успіху»:

Фортмюллер Ріхард, Професор кафедри Менеджменту, Інститут бізнес-освіти, Віденський Економічний університет, Відень, Австрія (Передмова);

Савченко О. І., канд. екон. наук, професор, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Вступ);

Галкіна О. А., канд. екон. наук, директор Харківського обліково-економічного технікуму-інтернату ім. Ф.Г.Ананченка (Вступ);

Дідух І. І., директор Харківського комп'ютерно-технологічного коледжу НТУ «ХПІ» (Частина 5, Частина 6);

Ігнатенко О. І., викладач Харківського комп'ютерно-технологічного коледжу НТУ «ХПІ» (Частина 3, Частина 4);

Олійник І. Г., викладач Харківського комп'ютерно-технологічного коледжу НТУ «ХПІ» (Частина 7, Частина 8);

Рибаченко І. М., викладач Харківського комп'ютерно-технологічного коледжу НТУ «ХПІ» (Частина 1: Теми 1-5, Частина 2: Теми 1-5);

Сенкевич Н. В., викладач Харківського комп'ютерно-технологічного коледжу НТУ «ХПІ» (Частина 1: Теми 6-22, Частина 2: Теми 6-22);

Василенко О. Г., викладач Харківського обліково-економічного технікуму-інтернату ім. Ф.Г.Ананченка (Частина 1: Тема 23, Частина 2: Тема 23).

Тема 1

ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА ТА ПРИБУТОК

План

- 1.1 Поняття витрат, їх види.
- 1.2 Періоди виробничого циклу.
- 1.3 Закон спадної віддачі.
- 1.4 Поняття прибутку, його види. Максимізація прибутку.

Зовнішні витрати – витрати на придбання ресурсів, які не належать цій фірмі (придбання сировини, виплата зарплати, податки).

Внутрішні витрати – це витрати на власний і самостійно використовуваний ресурс (фірма використовує власне приміщення і не сплачує оренду); грошові доходи, які могли бути одержані від альтернативного використання ресурсів.

Постійні витрати (FC) – це витрати, які не змінюються внаслідок зміни обсягів виробництва (витрати на оренду приміщення, зв'язок, витрати на утримання обладнання, збутові витрати).

Змінні витрати (VC) – це витрати, величина яких залежить від обсягів виробництва (витрати на сировину, паливо, транспортні послуги, заробітна плата основних працівників).

Загальні витрати (TC) – сума постійних і змінних витрат виробництва.

$$TC = FC + VC$$

Граничні витрати (MC) – збільшення витрат, пов'язане з випуском додаткової одиниці продукції.

$$MC = \Delta TC / \Delta Q,$$

де ΔTC – зміна загальних витрат;

ΔQ – зміна кількості продукції.

Розмежування постійних і змінних витрат передбачає виділення короткострокового та довгострокового періодів виробничого циклу.

Короткостроковий період – такий відрізок часу, протягом якого фірма не в змозі радикально змінити свою програму і обсяг випуску змінюється тільки за рахунок змін у змінних витратах при незмінному стані постійних.

Довгостроковий період – відрізок часу, протягом якого фірма має можливість перебудувати виробництво і впливати на обсяг випуску, змінюючи не тільки змінні, але й постійні витрати.

Витрати виробництва пов'язані з дією **закону спадної віддачі** (або закону зменшення граничної продуктивності факторів виробництва).

Суть цього закону:

Починаючи з певного моменту, послідовне приєднання кожної наступної одиниці змінного ресурсу (наприклад, праці) до незмінного, фіксованого ресурсу (наприклад, капіталу або землі) дає спадний додатковий, або граничний продукт в розрахунку на кожну наступну одиницю змінного ресурсу.

Середні постійні витрати (AFC) – це постійні витрати на одиницю продукції.

$$AFC = FC / Q,$$

де Q – кількість продукції, що випускається.

Середні змінні витрати (AVC) – це змінні витрати на одиницю продукції.

$$AVC = VC / Q$$

Середні загальні витрати (ATC) – це загальні витрати на одиницю продукції.

$$ATC = TC / Q = AFC + AVC$$

Якщо фірма стикається з несприятливою ситуацією на ринку, тобто коли $TR < TC$, то в цьому випадку її завданням стає мінімізація збитків. Фірма може мінімізувати свої збитки при такому обсязі виробництва, коли середні змінні витрати (AVC) ще не перевищили ринкової ціни (P).

Елементні витрати – однорідні за складом, мають єдиний економічний зміст і є первинними (матеріальні витрати, оплата праці, відрахування на соціальні потреби, амортизаційні відрахування, інші витрати).

Комплексні – різномірні за складом, охоплюють кілька елементів витрат (витрати на утримання та експлуатацію обладнання, загальновиробничі, загальногосподарські витрати та інші).

Прямі витрати – безпосередньо зв'язані з виготовленням певного різновиду продукції і можуть бути прямо обчислені на її одиницю.

Непрямі витрати – не можна безпосередньо обчислити для окремих різновидів продукції, бо вони зв'язані з процесом виробництва в цілому: зарплата обслуговуючого і управлінського персоналу, утримання та експлуатація будівель, споруд, машин тощо.

Загальний дохід фірми – це сума доходу, отриманого фірмою від продажу певної кількості продукції.

$$TR = P \times Q,$$

де TR – загальний дохід фірми;

P – ціна одиниці продукції;

Q – кількість продукції, що випускається.

Загальний прибуток

$$TP = TR - TC,$$

де TP – загальний прибуток фірми;

TC – загальні витрати фірми.

Бухгалтерський прибуток – це сукупний виторг за вирахуванням бухгалтерських (явних) витрат.

Економічний прибуток – це різниця між сукупним виторгом і економічними витратами (явними, неявними і нормальним прибутком).

Для збільшення прибутку підприємство має впливати на ціну, обсяги збуту і витрати.

Існують два підходи до визначення оптимального обсягу продукції, що випускається, який приносить максимальний прибуток:

- порівняння загального доходу і загальних витрат (TR і TC);
- порівняння граничного доходу і граничних витрат (MR і MC).

При першому підході прибуток буде максимальним у разі, якщо TR більший за TC на максимальну величину.

Другим способом максимізації прибутку є досягнення однакового рівня граничного доходу (MR) і граничних витрат (MC). Ця рівність означає максимально ефективний розподіл і використання ресурсів. Правило максимізації прибутку свідчить: нарощувати обсяги виробництва слід до тих пір, поки граничний дохід не зрівняється з величиною необхідних додаткових граничних витрат. Це і є точка рівноважного випуску. Такі умови стосуються ситуації з незмінними виробничими потужностями, що мають силу для короткострокового періоду.

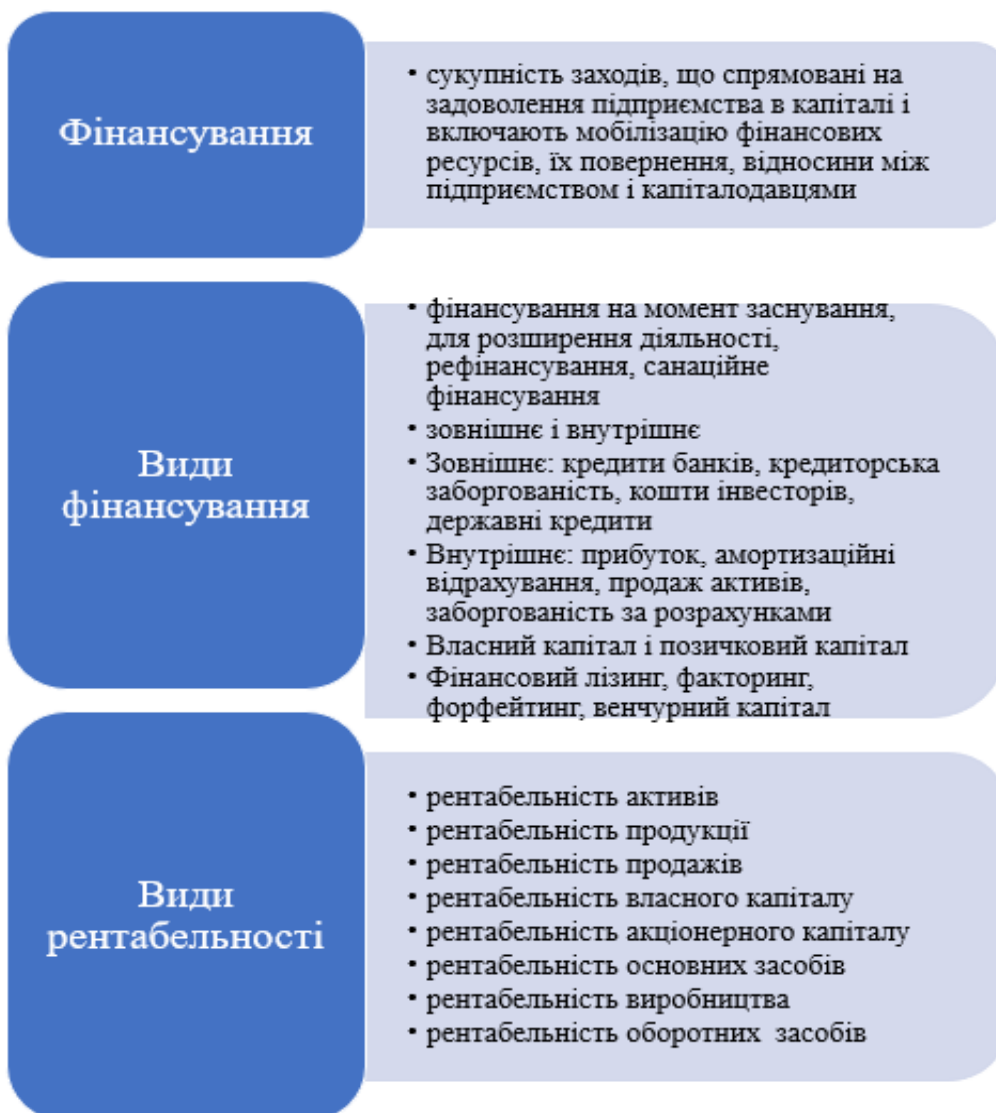
ТЕМА 2

ФІНАНСУВАННЯ, ВИДИ. РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ

План

2.1 Фінансування, його види. Завдання фінансової діяльності.

2.2 Рентабельність.

Основні завдання фінансової діяльності такі:

- вибір оптимальних форм фінансування, структури капіталу підприємства і напрямків його використання з метою забезпечення стабільно високої прибутковості;

- балансування в часі надходжень і витрат платіжних засобів;

- підтримування належної ліквідності та своєчасності розрахунків.

Власний капітал може бути сформований за рахунок внесків власників підприємства або шляхом реінвестування прибутку.

Позичковий капітал може бути мобілізований із зовнішніх та внутрішніх джерел. Позичковий капітал розглядається як грошовий капітал, що надається у позику за плату у вигляді відсотка.

Фірма, що намагається ефективно господарювати, повинна забезпечувати оптимальне співвідношення власного і залученого капіталу.

Кредит – платне надання грошей або інших цінностей у борг на певний час.

Відсоток – це платня за користування капіталом, яка може розглядатися як дохід за утримання від споживання.

Базові принципи функціонування позичкового капіталу:

- зворотність (надається у тимчасове користування);

- терміновість (надається на фіксований термін);

- платність (надається на платній основі).

Прості проценти – нарахування з теперішньої вартості вкладу в кінці одного періоду платежу, зумовленого умовами інвестування.

$$I = P \times i \times t,$$

i – процентна ставка;

t – період часу інвестування;

P – первісна сума вкладу.

Сума, одержувана інвестором в кінці періоду:

$$S = P \times (1 + i \times t)$$

Метод нарахування по **складних процентах** полягає в тому, що в першому періоді нарахування здійснюється на первісну суму інвестицій (кредиту), після цього вона складається з нарахованим процентом i в кожному наступному періоді проценти нараховуються на вже нарощену суму.

$$S_n = P \times (1+i)^n \text{ при } t = n.$$

До **нетрадиційних джерел фінансування** можна зарахувати:

1) **Фінансовий лізинг** – це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу. За договором фінансового лізингу лізингодавець зобов'язується придбати в продавця річ відповідно до встановлених лізингоодержувачем умов і передати її в користування лізингоодержувачу на визначений строк не менш ніж один рік за встановлену плату (лізинговий платіж).

2) **Факторинг** – це фінансування постачань із відстроченням платежу, страхування ризиків, пов'язаних із відстроченням платежу, а також управління дебіторською заборгованістю.

3) Форфейтинг – це кредитування постачальника шляхом купівлі векселів чи інших боргових зобов'язань.

4) Венчурний капітал – це інвестиції через цінні папери від зовнішніх інвесторів.

Фінансовий план підприємства складається у формі балансу доходів і витрат. Важливою формою фінансового планування є складання оперативного балансу (бюджету) грошових надходжень і видатків.

У складі доходів основними є надходження від стабільних власних джерел – прибуток та амортизаційні відрахування.

До нерегулярних власних джерел доходу належать емісія і продаж акцій, виручка від продажу непотрібних активів тощо. Різниця між плановими фінансовими потребами і власними коштами покривається за рахунок залучених коштів у вигляді кредитів, випуску облігацій, лізингу і т.п.

Однією з форм залучення коштів є кредиторська заборгованість, яка називається стійкі пасиви. До неї відносять перехідну заборгованість по заробітній платі, відрахування на соціальні потреби, резерв майбутніх витрат на ін.

Витратна частина балансу доходів і витрат включає планові спрямування коштів: на сплату податків; поповнення резервного фонду; формування інвестиційних ресурсів (у тім числі поповнення оборотних коштів); виплату винагороди персоналу за результатами роботи за рік, виплату дивідендів тощо.

Неперервний процес руху коштів у часі являє собою **грошовий потік**.

За спрямованістю руху коштів виділяють такі **види грошових потоків**:

- додатний грошовий потік (приплив коштів);
- від'ємний грошовий потік (відплив коштів).

За методом обчислення обсягу:

- валовий грошовий потік;
- чистий грошовий потік (ЧГП), що становить різницю між додатним (ДГП) і від'ємним (ВГП) потоками коштів в аналізованому періоді.

За видами діяльності:

- грошовий потік від операційної діяльності;
- грошовий потік від інвестиційної діяльності;
- грошовий потік від фінансової діяльності.

За рівнем достатності обсягу розрізняють:

- надлишковий грошовий потік;
- дефіцитний грошовий потік.

За неперервністю формування розрізняють:

- регулярний грошовий потік;
- дискретний (епізодичний) грошовий потік.

За стабільністю часових інтервалів регулярні грошові потоки можуть бути:

- з рівномірними часовими інтервалами, що називається ануїтетом;
- з нерівномірними часовими інтервалами.

За періодом часу:

- короткострокові грошові потоки (до року);

- довгострокові грошові потоки (понад рік).

Рентабельність – відносний показник діяльності підприємства; відношення результату, одержаного від використання конкретного ресурсу, до вартості цього ресурсу. Рентабельність має декілька модифікованих форм залежно від того, які саме прибуток і ресурси (витрати) використовують в розрахунках.

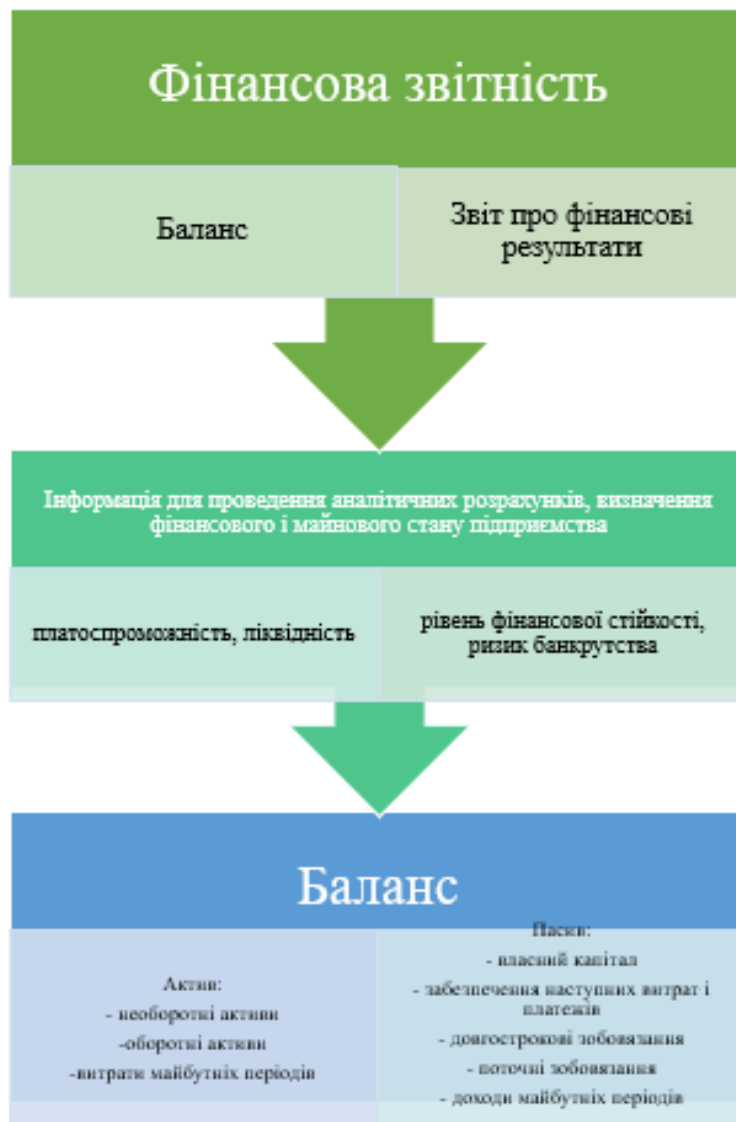
Тема 3

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ

План

3.1 Баланс.

3.2 Звіт про фінансові результати.

Для оцінки фінансово-економічного стану підприємства необхідна відповідна інформаційна база. Такою можуть бути звіт про фінансові результати діяльності й баланс. **Баланс** – підсумковий синтетичний документ про склад засобів діяльності підприємства та джерела їхнього формування в грошовій формі на певну дату (кінець кварталу, року).

Статті бухгалтерського балансу – це показники, що відбивають стан окремих видів господарських засобів, коштів і джерел їх утворення на відповідну дату.

«Необоротні активи» - нематеріальні активи, основні засоби.

«Оборотні активи» - виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція, товари, векселі одержані, дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, кошти та їх еквіваленти.

«Власний капітал» - статутний капітал, нерозподілений прибуток.

«Довгострокові зобов'язання» - довгострокові кредити банків.

«Поточні зобов'язання» - короткострокові кредити банків, кредиторська заборгованість за товари, послуги, роботи, поточні зобов'язання за одержаними авансами, з оплати праці та за розрахунками з бюджетом.

Актив завжди має дорівнювати пасиву.

Статті звіту про фінансові результати:

- дохід від реалізації продукції;
- чистий дохід від реалізації продукції (обчислюється шляхом віднімання від доходу від реалізації продукції відповідних податків, зборів, знижок);
- собівартість реалізованої продукції;
- валовий прибуток (збиток) (обчислюється як різниця між чистим доходом від реалізації і собівартістю реалізованої продукції);
- інші операційні доходи (дохід від операційної оренди активів, дохід від операційних курсових різниць, відшкодування списаних раніше активів, дохід від реалізації оборотних активів та ін.);
- адміністративні витрати (загальногосподарські витрати);
- витрати на збут (витрати на утримання підрозділів, що займаються збутом продукції, рекламу, доставку продукції споживачам);
- інші операційні витрати (собівартість реалізованих виробничих запасів, сумнівні борги та втрати від знецінення запасів, втрати від операційних курсових різниць, визнані економічні санкції, відрахування для забезпечення майбутніх операційних витрат);
- прибуток (збиток) від операційної діяльності (алгебраїчна сума валового прибутку або збитку, інших операційних доходів, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат);
- дохід від участі в капіталі (дохід від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства);
- інші фінансові доходи (дивіденди, відсотки та інші доходи, одержані від фінансових інвестицій);
- інші доходи (дохід від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів і майнових комплексів, дохід від не операційних курсових різниць та

інші доходи, що виникають в процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства);

- фінансові витрати (витрати на відсотки й інші витрати підприємства, пов'язані із залученням позичкового капіталу);

- втрати від участі в капіталі (збиток, завданий фінансовими інвестиціями в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких здійснюється методом участі в капіталі);

- інші витрати (собівартість реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів; втрати від не операційних курсових різниць, уцінки фінансових інвестицій і необоротних активів);

- фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування;

- чистий прибуток (збиток).

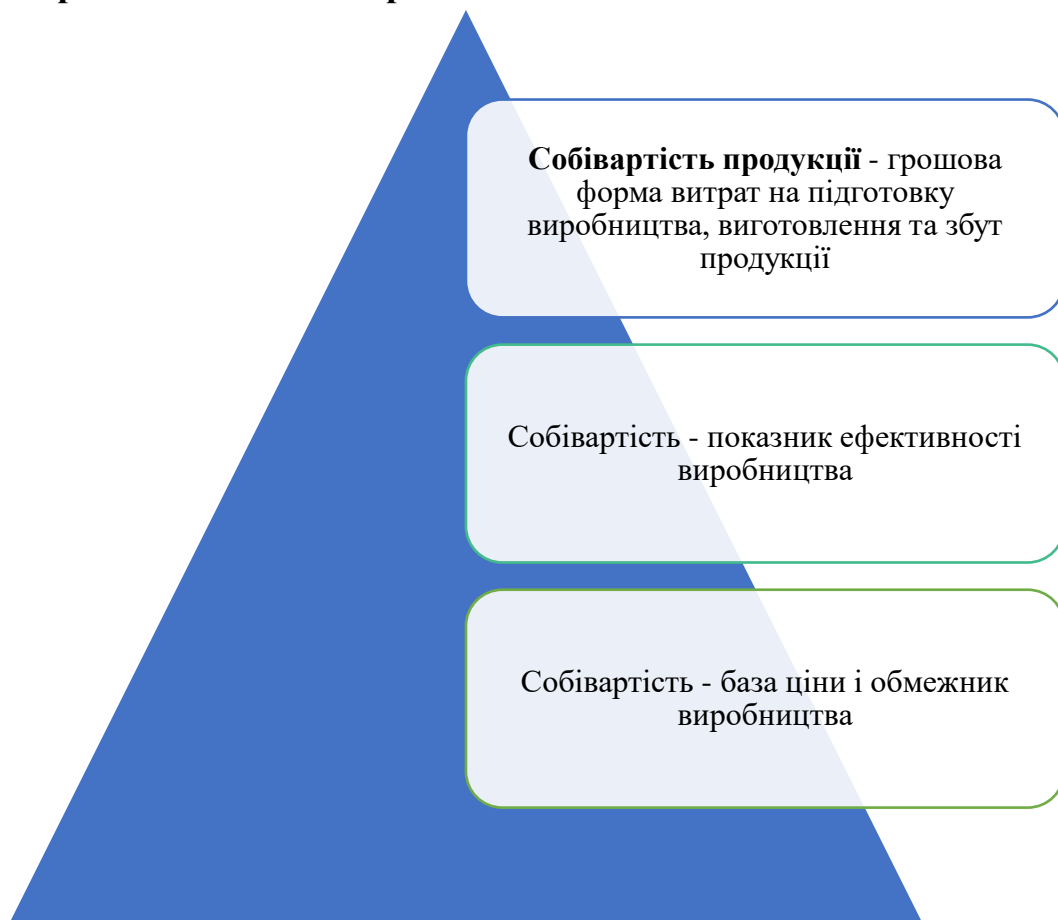

Тема 4

СОБІВАРТІСТЬ. УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

План

- 4.1 Поняття собівартості. Система управління витратами.
- 4.2 Калькулювання. Методи калькулювання. Статті калькуляції.
- 4.3 Кошторис виробництва.
- 4.4 Фактори зниження собівартості.

Система управління витратами включає організаційні підсистеми:

- пошук і виявлення чинників економії ресурсів;
- нормування витрат ресурсів;
- планування витрат за їхніми видами;
- облік та аналіз витрат;
- стимулювання економії ресурсів і зниження витрат.

Основні показники плану з собівартості продукції:

- кошторис витрат на виробництво;
- калькуляція собівартості одиниці продукції по всій номенклатурі плану;
- витрати на одну гривню товарної продукції;
- розмір зниження собівартості порівняної товарної продукції.

Калькулювання – обчислення собівартості окремих виробів.

На підприємствах складають планові та фактичні калькуляції. Перші обчислюють за плановими нормами витрат, другі – за їхнім фактичним рівнем.

Об'єкт калькулювання (носії витрат) – це та продукція чи роботи, собівартість яких обчислюється.

Калькуляційна одиниця – одиниця кількісного виміру об'єкта калькулювання.

У процесі калькулювання прямі витрати обчислюються безпосередньо на калькуляційну одиницю згідно з чинними нормами і цінами. До таких витрат відносять витрати на сировину і матеріали, технологічну енергію, витрати на основну і додаткову заробітну плату виробників та відрахування на соціальні потреби з цієї заробітної плати.

Стаття «Утримання та експлуатація машин і устаткування» є комплексною та охоплює такі витрати, як амортизаційні відрахування стосовно машин та устаткування, які належать до основних фондів, витрати на електроенергію, стиснуте повітря, паливо для приведення їх у дію, технологічний інструмент, ремонт, оплату праці з відповідними відрахуваннями на соціальні потреби робітників, які обслуговують машини (наладчики, електрики, слюсарі). На ці витрати складається кошторис для кожного цеху (виробництва) на рік (квартал). На одиницю кожного різновиду продукції витрати на утримання та експлуатацію машин та устаткування обчислюються за методом розподілу.

Найбільш поширеним є розподіл цих витрат пропорційно основній заробітній платі виробничих робочих.

Загальновиробничі витрати – це витрати на управління, виробниче і господарське обслуговування в межах цеху (виробництва). Сюди входять витрати на заробітну плату з відрахуванням на соціальні потреби працівників управління цеху, спеціалістів, обслуговуючого персоналу, амортизаційні відрахування стосовно будівель і споруд, кошти на їхнє утримання, ремонт та охорону праці та ін.

Загальногосподарські витрати є такими самими, тільки на рівні підприємства як єдиної системи. Додатково в них включають витрати на набір і підготовку кадрів, відрядження, обов'язкові платежі (страхування майна, платежі за забруднення довкілля тощо), виплату відсотків за кредити і т.п.

Стаття «Підготовка та освоєння виробництва» може містити три різновиди витрат на: освоєння нових підприємств, виробництв, цехів, агрегатів; підготовку та освоєння нової продукції; підготовчі роботи в добувній промисловості. Ці витрати списуються на продукцію рівними частинами за встановлений період їхнього відшкодування.

Стаття «Позавиробничі витрати» містить витрати на вивчення ринку, на рекламу та продаж продукції. Деякі з цих витрат є прямими, і їх можна обчислити безпосередньо для окремих виробів (витрати на тару, пакування, рекламу, транспортування). Непрямі витрати (на аналіз ринку, комісійні виплати організаціям збуту, проведення ярмарків тощо) розподіляються між виробами пропорційно їхній виробничій собівартості.

Розподіляються загальновиробничі та загальногосподарські витрати пропорційно основній заробітній платі виробничих робочих.

Методи калькулювання:

- калькулювання за повними витратами (всі види витрат, що стосуються виробництва і реалізації продукції включають в калькуляцію);

- калькулювання за неповними витратами (включають не всі витрати на виробництво і збут продукції; частину непрямих витрат не відносять на собівартість окремих виробів, а безпосередньо віднімають від виторгу за певний період під час визначення прибутку - «direct-cost»).

Метод простої калькуляції. Цей метод застосовуються тоді, коли підприємство виготовляє один вид продукції і не виникають запаси напівфабрикатів. Собівартість одиниці продукції визначається за формулою:

$$C_{\text{од}} = B/K,$$

де B – сукупні витрати за звітний період;

K – кількість виготовленої за звітний період продукції.

Сировина і матеріали
 Енергія технологічна
 Основна заробітна плата виробників
 Додаткова заробітна плата виробників
 Відрахування на соціальні потреби виробників
 Утримання на експлуатація машин та устаткування
 Загальновиробничі витрати

ЦЕХОВА СОБІВАРТІСТЬ

+ Загальногосподарські витрати
 Підготовка та освоєння виробництва

ВИРОБНИЧА СОБІВАРТІСТЬ

+ Позавиробничі витрати

ПОВНА СОБІВАРТІСТЬ

Орієнтовна номенклатура калькуляційних статей витрат

Кошторис виробництва – це витрати підприємства, зв’язані з основною його діяльністю за певний період, незалежно від того, відносять їх на собівартість продукції в цьому періоді чи ні. Кошторис виробництва складають за економічними елементами.

Кошторис виробництва:

Матеріальні витрати

(витрати на сировину, матеріали, комплектуючі, покупні напівфабрикати, допоміжні матеріали, паливо і енергія зі сторони)

Заробітна плата

(всі форми оплати праці штатного й позаштатного виробничого персоналу підприємства)

Відрахування на соціальні потреби

(обчислюється в установлених нормах від витрат на оплату праці)

Амортизація основних фондів

(амортизаційні відрахування на повне відтворення обчислюється за встановленими нормами від балансової вартості)

Інші витрати

(оплата послуг зв'язку, обчислювальних центрів, охорони, витрати на відрядження, страхування майна, оплата робіт із сертифікації продукції, витрати на гарантійний ремонт, орендні платежі та інші)

ФАКТОРИ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ

-10%

Зовнішні фактори

- зміна цін на матеріали, напівфабрикати, інструмент, паливо та інші матеріальні цінності;
- зміна встановлених розмірів мінімальної заробітної плати, обов'язкових внесків, відрахувань і нарахувань;
- зміна тарифів на перевезення вантажів, палива і т.п.

Внутрішні фактори

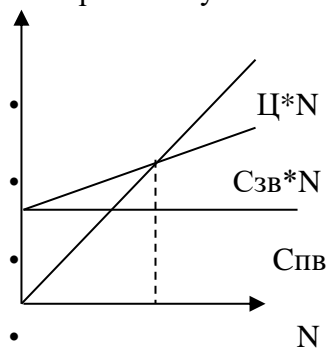
- підвищення продуктивності праці;
- зменшення трудомісткості виробів;
- зниження матеріаломісткості продукції, збільшення коефіцієнту використання матеріалу;
- зменшення обсягу і поліпшення використання відходів виробництва;
- уніфікація машин, вузлів і деталей;
- зменшення втрат від браку;
- застосування ресурсозберігаючої технології;
- збалансована експлуатація виробничих потужностей;
- поліпшення організаційного рівня виробництва;
- розробка оптимальної стратегії технічного розвитку підприємства;
- використання технологічного обладнання в економічно ефективних галузях і режимах;
- раціоналізація організаційної структури системи управління виробництвом.

Кожний напрям зниження витрат виробництва передбачає ряд заходів, які в сукупності складають конкретні плани.

Тема **5****АНАЛІЗ БЕЗЗБИТКОВОСТІ**

- Критичний обсяг виробництва (графічний метод)

- витрати-випуск

- Залежність витрат і прибутку від обсягів виробництва

Точка беззбитковості

Аналітичне обчислення критичного обсягу випуску продукції в натуральному вимірі

- $C_{зв} \times N_{кр} + C_{пв} = C \times N_{кр}$
- $N_{кр} = C_{пв} / (C - C_{зв})$
- $N_{кр}$ - критичний обсяг, шт;
- C - ціна одиниці продукції, грн;
- $C_{пв}$ - постійні витрати за даний період, грн.;
- $C_{зв}$ - змінні витрати на одиницю продукції, грн.

Однією з найважливіших характеристик взаємозв'язку витрат, обсягу виробництва і прибутку є аналіз беззбитковості.

Такий аналіз можливий при системі обліку витрат, основою якої є поділ витрат на постійні та змінні, а також при використанні показника маржинального доходу.

Точка беззбитковості – це такий обсяг реалізації, коли доходи підприємства дорівнюють його витратам, а підприємство не має ні прибутку, ні збитків.

Синонімами поняття точки беззбитковості є точка рентабельності, мертва точка, точка критичного обсягу реалізації.

Аналіз беззбитковості використовують при:

- 1) започаткуванні нового виду діяльності, наприклад, при організації нового виду виробництва;
- 2) при розвитку і розширенні того, що вже існує;
- 3) виготовленні нового виду продукції, наданні нового виду послуг.

Цілі, для яких використовують аналіз беззбитковості, наступні:

- 1) оцінка початкового періоду функціонування нового підприємства;
- 2) оцінка прибутковості нового виду послуг або нового виду продукції;
- 3) оцінка прибутковості інвестицій при нарощуванні основного капіталу.

Точка беззбитковості може бути визначена трьома методами:

- 1) методом рівняння;
- 2) методом маржинального доходу;
- 3) графічним методом.

Метод рівняння

Згідно з цим методом для визначення точки беззбитковості використовують загальну формулу розрахунку доходу від реалізації:

$$\text{Дохід} = \text{змінні витрати} + \text{постійні витрати} + \text{прибуток}$$

Звідси, згідно з наведеним правилом, формула розрахунку точки беззбитковості матиме вигляд:

$$\text{Дохід від реалізації} = \text{змінні витрати} + \text{постійні витрати} + 0$$

$$N_{\text{кр}} = \frac{C_{\text{пв}}}{C - C_{\text{зв}}}$$

- де $N_{\text{кр}}$ - критичний обсяг виробництва, шт.;
- $C_{\text{пв}}$ – сума постійних витрат, грн.;
- C – ціна одиниці виробу, грн.;
- $C_{\text{зв}}$ – змінні витрати на один виріб, грн.

Метод маржинального доходу:

$$M_{\text{д}} = C_{\text{пв}} + П,$$

- де $M_{\text{д}}$ – маржинальний дохід, грн.;
- $C_{\text{пв}}$ – сума постійних витрат, грн.;
- $П$ – прибуток, грн.

У точці беззбитковості:

$$M_d = C_{пв}.$$

Формула точки беззбитковості у штуках:

$$N_{кр} = \frac{C_{пв}}{M_d \text{ на од.}},$$

де $C_{пв}$ - сума постійних витрат, грн.;

M_d на од. – маржинальний дохід на один виріб, грн.

$$M_d \text{ на од.} = Ц - C_{зв}.$$

Формула беззбитковості у грошовому виразі:

$$\text{Коефіцієнт маржинального доходу: } K_{мд} = \frac{Ц - C_{зв}}{Ц}.$$

$$\text{Точка беззбитковості грошовий вираз} = \frac{C_{пв}}{K_{мд}}.$$

Графічний метод (дивись ілюстрацію до теми).

Обсяг продажів, що перевищує точку беззбитковості, забезпечує прибуток. Якщо обсяг продажів нижче від точки беззбитковості, підприємство зазнає збитків.

Точка беззбитковості, отже, вказує на те, при якому обсязі виробництва дохід від реалізації покриє сумарні (валові) витрати підприємства. Точка беззбитковості залежить від трьох факторів:

- ціни продажу виробленого товару;
- змінних витрат виробництва, реалізації, управління;
- постійних витрат виробництва, реалізації, управління.

Зменшення ціни реалізації продукції вимагає збільшення обсягу продажів. Збільшення змінних витрат на одиницю виробу вимагає збільшення обсягу продажів у точці беззбитковості. Аналогічно збільшення суми постійних витрат вимагає збільшення обсягу продажів у точці критичного обсягу виробництва.

ПРАКТИКУМ

ТЕМА 1

Задача 1.

У нашому розпорядженні є такі дані про діяльність меблевої фабрики: вартість обладнання – 1,2 млн. грн.; термін служби обладнання – 10 років; витрати сировини й напівфабрикатів упродовж місяця – 125 тис. грн.; витрати електроенергії протягом місяця – 2,8 тис. грн.; заробітна плата персоналу за місяць – 100 тис. грн.; оренда приміщення впродовж року – 240 тис. грн. Обчисліть величину бухгалтерських витрат на виробництво одного меблевого гарнітуру, якщо фабрика виробляє 160 гарнітурів на місяць. За якою ціною має продаватись меблевий гарнітур, щоб річний прибуток дорівнював 384 тис. грн.?

Задача 2.

Користуючись даними задачі 1, обчисліть величину економічних витрат і економічного прибутку, якщо відомо, що власником меблевої фабрики є підприємець Х, який вклав у фабрику капітал у розмірі 30 000 тис. грн. При цьому відомо, що відсоток, який банки виплачують своїм вкладникам, становить 8 % від їхніх вкладів (відсотки виплачуються щорічно); заробітна плата менеджера, яка виплачується на меблевій фабриці, куди був запрошений підприємець Х, - 12 тис. грн. на місяць.

Задача 3.

Заповніть таблицю, якщо відомо, що вартість постійних витрат – 10 грн. за одиницю, а змінних ресурсів – 20 грн. за одиницю.

Кількість постійного ресурсу	Кількість змінного ресурсу	FC	VC	TC
100	0			
100	20			
100	40			
100	60			
100	80			
100	100			

Задача 4.

Визначити, які витрати належать до постійних, а які до змінних.

№ з/п	Найменування витрат	Постійні	Змінні
1	Відсотки за користування кредитом		
2	Амортизаційні відрахування верстата		
3	Витрати на оплату праці економіста		
4	Витрати на паливо для технологічних цілей		
5	Вартість напівфабрикатів		
6	Премія основних робітників		
7	Витрати на опалення цеху		
8	Витрати на телефонні послуги		
9	Амортизація комп'ютера технолога		
10	Придбання сировини		

Задача 5.

Заповніть таблицю.

Q	FC	VC	TC	AFC	AVC	ATC	MC
100	300					11	
200							7
300					6		

Задача 6.

За наведеними даними заповніть таблицю.

а)

P	Q	TR	TC	FC	VC	AVC
	1000	5000		1500		5,5

б)

Q	TC	FC	VC	MC	ATC	AFC	AVC
0	4	2					
1	8						
2	10						
3	14						
4	20						

Задача 7.

Розподіліть витрати відповідно до класифікації, поставивши позначку навпроти потрібного стовпчика.

Вид витрат	FC	VC	AFC	AVC
1. Заробітна плата директора підприємства				
2. Витрати на опалення цеху				
3. Норма витрат сировини на одиницю продукції				
4. Заробітна плата основних робітників				
5. Амортизація				
6. Витрати на рекламу				
7. Заробітна плата спеціалістів у розрахунку на одиницю продукції				
8. Витрати на телефонні розмови				
9. Напівфабрикати, що використовуються у виробництві				
10. Витрати на відрядження				
11. Витрати на підвищення кваліфікації працівників				
12. Премії менеджерам зі збуту				
13. Норма електроенергії на одиницю продукції				
14. Витрати на упакування продукції				

Задача 8.

Заповніть наступну таблицю: **Фактори та механізм впливу ціни, обсягів збуту й витрат на прибуток підприємства.**

Фактор	Механізм впливу (↑ - збільшення, ↓ - зменшення)	Заходи щодо збільшення прибутку
Ціна продукції (P), рентабельність одиниці (R ₁)		
Ринковий попит, обсяг збуту (Q)		
Собівартість продукції (C)		

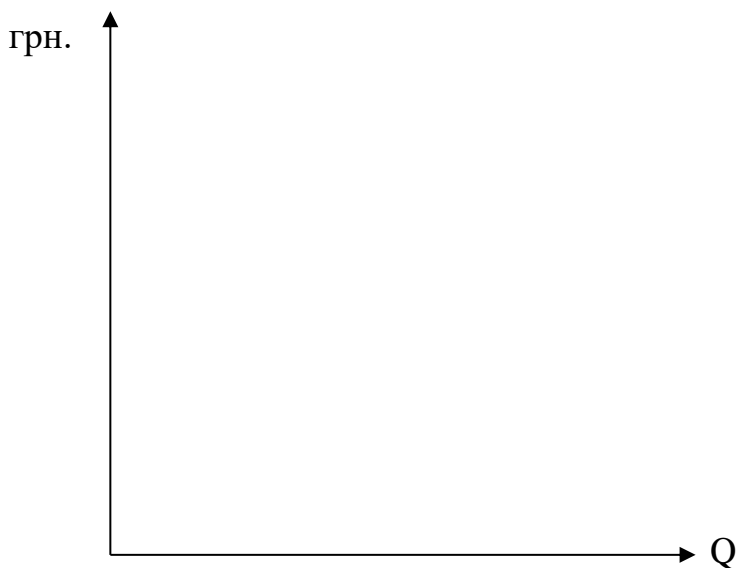
Задача 9.

Підприємство планує реалізувати у звітному періоді 150 одиниць продукції. Постійні витрати становлять 25 тис. грн., змінні на одиницю продукції – 45 грн. За якою ціною підприємству слід продавати продукцію, щоб отримати прибуток у розмірі 150,5 тис. грн.?

Задача 10.

За наведеними в таблиці даними побудуйте графік доходів і витрат. Визначте обсяг збуту, коли досягається максимум прибутку.

Q	10	20	30	40	50	60
Дохід, тис. грн.	150	200	300	420	480	600
Загальні витрати, тис. грн.	250	300	340	400	450	500

Задача 11.

У наведеній таблиці заповніть відсутні дані за умови, що змінні витрати на одиницю продукції становлять 20 грн., а ціна одиниці продукції – 40 грн. Побудуйте графік постійних витрат, змінних витрат і загальних витрат.

Q	FC	VC	TC	TR
0	100			
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

Задача 12.

Минулого місяця, продавши 200 од. продукції за ціною 150 грн. кожна, підприємець одержав прибуток у розмірі 10 тис. грн. При цьому змінні витрати на одиницю продукції становили 60 грн. Наступного місяця підприємець планує збільшити прибуток, тому аналізує такі варіанти своїх дій:

- 1) скоротити постійні витрати на 10 %;
- 2) закупити більш дешеву сировину, знизивши змінні витрати на 8%;
- 3) збільшити ціну на 15 %, але при цьому збут скоротиться, за прогнозами підприємця, на 5 %.

Який варіант має обрати підприємець?

Задача 13.

На ринку досконалої конкуренції встановилася ціна, що дорівнює 13 грн. Функцію загальних витрат для фірми можна описати рівнянням $TC=0,5Q^2 + 8Q + 6$.

Обчисліть оптимальний обсяг виробництва і максимальний дохід фірми.

Задача 14.

Заповніть таблицю, якщо відомо, що вартість постійних витрат – 15 грн. на одиницю, а змінних ресурсів – 8 грн. за одиницю. Обчисліть ціну продукції за кожного обсягу виробництва, урахувавши, що норма рентабельності є незмінною й дорівнює 15%.

Кількість постійного ресурсу	Кількість змінного ресурсу	Q	FC	VC	TC	AFC	AVC	ATC	MC
100	0	0							
100	20	90							
100	40	150							
100	60	200							
100	80	220							
100	100	240							

Задача 15.

Обсяг збуту підприємця становить 300 од. на місяць. Дохід – 45 тис. грн. Змінні витрати на одиницю продукції – 50 тис. грн. Прибуток дорівнює 20 тис. грн. Наступного місяця підприємець планує збільшити прибуток, тому аналізує такі варіанти своїх дій:

- 1) скоротити постійні витрати на 20%;
 - 2) закупити більш дешеву сировину, знизивши змінні витрати на 15%.
- Який варіант має обрати підприємець?

Задача 16.

Підприємство планує реалізувати у звітному періоді 120 одиниць продукції. Постійні витрати становлять 15 тис. грн., змінні на одиницю продукції – 15 грн. За якою ціною підприємству слід продавати продукцію, щоб отримати прибуток у розмірі 20 тис. грн.?

Задача 17.

Заповніть таблицю, якщо відомо, що вартість постійних витрат – 5 грн. на одиницю, а змінних ресурсів – 3 грн. за одиницю. Обчисліть ціну продукції за кожного обсягу виробництва, урахувавши, що норма рентабельності є незмінною й дорівнює 20%.

Кількість постійного ресурсу	Кількість змінного ресурсу	Q	FC	VC	TC	AFC	AVC	ATC	MC
50	0	0							
50	30	50							
50	40	100							
50	50	150							
50	60	200							
50	70	250							

ТЕМА 2**Завдання 1.**

Визначте, до яких джерел фінансування належать фінансові ресурси підприємства наведені в таблиці.

❖ Внутрішні власні фінансові ресурси: _____

❖ Внутрішні позичені фінансові ресурси: _____

❖ Зовнішні власні фінансові ресурси: _____

❖ Зовнішні позичені фінансові ресурси: _____

№ з/п	Конкретні фінансові ресурси підприємства
1	Нерозподілений прибуток
2	Спеціальні фонди, що формуються за рахунок прибутку
3	Приріст заборгованості з заробітної плати
4	Амортизаційні відрахування
5	Акціонерний або пайовий капітал, що залучається додатково
6	Кошти, що залучаються через емісію й розміщення облігацій та інших боргових зобов'язань підприємства
7	Страхові відшкодування збитків, спричинених втратою майна
8	Приріст заборгованості в розрахунках із бюджетом та позабюджетними фондами
9	Кошти, що виділяються вищими холдинговими й акціонерними компаніями
10	Довгострокові фінансові вкладення, термін погашення яких закінчується в поточному періоді
11	Прямі державні кредити
12	Приріст іншої внутрішньої кредиторської заборгованості підприємства
13	Кошти на цільове інвестування, безоплатно надані державними органами та комерційними структурами
14	Довгострокові кредити банків та інших комерційних структур
15	Частина основних фондів, що ре інвестується через продаж
16	Інші джерела формування позичених ресурсів (селенг, факторинг, форфейтинг)
17	Приріст заборгованостей в розрахунках за страхуванням
18	Комерційні кредити, що надаються постачальниками машин, обладнання та інших інвестиційних товарів, а також підрядниками
19	Частина зайвих оборотних активів, що іммобілізується в інвестиції
20	Інвестиційний податковий кредит
21	Машини, обладнання та інші реальні види ресурсів, що залучаються на підставі лізингу

Завдання 2.

Рентабельність, у загальному розумінні, є відношенням результату, одержаного від використання конкретного ресурсу, до вартості цього ресурсу. Тому виокремлюють різні види рентабельності. З допомогою викладача розгляньте найбільш поширені види рентабельності і заповніть таблицю.

Назва	Порядок розрахунку	Характеристика
Рентабельність активів		
Рентабельність продукції		
Рентабельність продажів		
Рентабельність власного капіталу		
Рентабельність основних засобів		
Рентабельність оборотних засобів		
Рентабельність виробництва		

Завдання 3.

Використовуючи дані таблиці, обчисліть відомі вам види рентабельності. Зробіть висновки.

Показник	Значення
Чистий прибуток	127 500
Розмір активів на початок звітного періоду	35 020 000
Розмір активів на кінець звітного періоду	39 050 000
Собівартість продукції	289 100
Чистий дохід від реалізації	590 000
Вартість власного капіталу на початок звітного періоду	2 103 500
Вартість власного капіталу на кінець звітного періоду	2 304 000
Вартість основних засобів	1 804 500
Вартість оборотних засобів	160 250

Завдання 4.

Обсяг реалізації у звітному періоді дорівнює 100 тис. шт. на суму 10 млн. грн. Затрати становлять 6 млн. грн., з них змінні витрати – 2 млн. грн. У плановому періоді за незмінності решти умов підприємство планує реалізувати 120 тис. шт. виробів. Обчисліть:

- 1) Прибуток підприємства в плановому періоді;
- 2) Як зміниться рентабельність продукції в плановому періоді порівняно зі звітним.

Завдання 5.

Підприємство виплатило наращену суму кредиту в розмірі 949,13 тис. грн. Ставка відсотків за кредитом – 36 % річних. Тривалість кредиту – 6 років. Обчисліть суму кредиту.

Завдання 6.

Євген бере кредит у банку на суму 1 млн. грн. строком на 2 роки. Банк пропонує дві схеми кредитування: нарахування простих відсотків за ставкою 25 % річних або нарахування складних відсотків за ставкою 15 % річних. Який варіант кредитування слід вибрати Євгену?

Завдання 7.

Батьки Івана розв'язують питання: чи вистачить вкладу, який дорівнює 1000 доларів, внесеного сьогодні в банк під 10 % річних (складні відсотки), щоб через 10 років внести плату за навчання, що дорівнює 2500 доларів?

ТЕМА 3**Завдання 1.**

Одним зі способів дослідження майнового стану підприємства є проведення горизонтального й вертикального аналізів.

Горизонтальний аналіз – це визначення абсолютного (у грошовому вираженні) та відносного відхилення за кожною статтею.

Вертикальний аналіз – це визначення питомої ваги елементів у загальному підсумку.

Завдання: провести горизонтальний аналіз активу балансу. Зробити висновки.

Актив	Період		Відхилення	
	на початок звітного періоду	на кінець звітного періоду	абсолютне	відносне, %
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи:				
• залишкова вартість;	1277,00	1661,00		
• початкова вартість;	2277,00	3136,00		
• накопичена амортизація	-1000,00	1475,00		
Незавершене будівництво	17089,00	17878,00		
Основні засоби:				
• залишкова вартість;	230904,00	244957,00		
• початкова вартість;	839172,00	863406,00		
• зношення	608268,00	618449,00		
Довгострокові фінансові інвестиції:				
• ті, що обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств;	0	0		
• інші фінансові інвестиції	178492,00	185767,00		

Інші необоротні активи	202621,00	194809,00		
Гудвіл у разі консолідації	0	0		
Разом за розділом I	630383,00	645072,00		
II. Оборотні активи				
Запаси				
Виробничі запаси	162199,00	291111,00		
Поточні біологічні активи	0	0		
Незавершене виробництво	239477,00	228579,00		
Готова продукція	102519,00	94113,00		
Товари	221,00	197,00		
Векселі одержані	0	0		
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:				
• чиста реалізаційна вартість;	121374,00	61770,00		
• початкова вартість;	121478,00	63523,00		
• резерв сумнівних боргів	104,00	1753,00		
Дебіторська заборгованість за рахунками:				
• за бюджетом;	3310,00	35273,00		
• за виданими авансами	62564,00	98521,00		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1115,00	2521,00		
Кошти та їх еквіваленти:				
• у національній валюті	3473,00	33421,00		
• у тому числі в касі	19,00	6,00		
• в іноземній валюті	102525,00	150456,00		
Інші оборотні активи	30405,00	29310,00		
Разом за розділом II	829182,00	1025249,00		
III. Витрати майбутніх періодів	508,00	1646,00		
Баланс	1460073,00	1671990,00		

Завдання 2.

Зробити горизонтальний аналіз звіту про фінансові результати.

Фінансові результати				
Стаття	за звітний період	за попередній період	Відхилення	
			абсолютне	відносне, %
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	992923	720162		
Податок на додану вартість	42121	36621		
Акцизний збір	0	0		
Інші вирахування з доходу	8473	0		
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	942329	683541		
Собівартість реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	575546	461853		
Валовий прибуток:				
• прибуток	366783	221688		
• збиток	0	0		
Інші операційні доходи	680937	449419		
Адміністративні витрати	53113	47282		

Витрати на збут	31447	22671		
Інші операційні витрати	698641	442929		
Фінансові результати від операційної діяльності:				
• прибуток	264519	158225		
• збиток	0	0		
Дохід від участі в капіталі	0	0		
Інші фінансові доходи	25744	22050		
Інші доходи	3744	13541		
Фінансові витрати	0	505		
Втрати від участі в капіталі	0	0		
Інші витрати	6850	6695		
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	0	0		
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:				
• прибуток	287157	186616		
• збиток	0	0		
Податок на прибуток від звичайної діяльності	98377	60876		
Дохід із податку на прибуток від звичайної діяльності	0	0		
Фінансові результати від звичайної діяльності:				
• прибуток	188780	125740		
• збиток	0	0		
Надзвичайні:				
• доходи	0	0		
• витрати	0	0		
Чистий:				
• прибуток	188780	125740		
• збиток	0	0		

ТЕМА 4

Завдання 1.

Уявіть, що ви працюєте економістом на підприємстві. Обчисліть ціну одиниці продукції, якщо норма витрат сировини на її виготовлення становить 12 кг (за ціною 8 грн. / кг); витрати на електроенергію та опалення – 1800 грн. / міс.; заробітна платня – 80 тис. грн. / міс.; амортизаційні відрахування – 48 тис. грн. / міс.; адміністративні та збутові витрати – 65 тис. грн. / міс. Щомісячно підприємство виробляє 30 тис. шт. продукції. Прийнята норма рентабельності – 17 %.

Завдання 2.

Уявіть собі, що ви працюєте на машинобудівному підприємстві, що називається «Мотор», в механічному цеху. Ваш керівник дав вам завдання скласти калькуляцію цехової собівартості колінчатого валу, що виготовляється на дільниці механічного цеху. Використовуючи отримані теоретичні знання і певні показники за варіантами в таблиці (варіант видає викладач), складіть

калькуляцію вашої деталі. Подайте калькуляцію у вигляді таблиці, яка містить назву статей калькуляції, методику їх розрахунку, безпосередньо розрахунок і кінцевий результат. Побудуйте діаграму структури цехової собівартості. Зробіть її аналіз.

Показники	Величини за варіантами				
	1	2	3	4	5
Вага заготовки, кг	20	21	19	18	17
Чиста вага колінчатого валу, кг	18	19	16	15	16
Ціна заготовки, грн./кг	11	19	12	11	10
Ціна відходів, грн./кг	2	1	2	2	1
Коефіцієнт транспортно-заготівельних витрат	1,1	1,05	1,1	1,06	1,05
Норма часу на виготовлення колінчатого валу, хв.	70	80	75	65	60
Розряд робіт	3	4	5	3	3
Годинна тарифна ставка, грн.	17,1	18,3	20,8	17,1	17,1
Додаткова зарплата виробничих робочих, %	12	13	14	13	12
Відрахування на соціальні заходи, %	22	22	22	22	22
Основна річна заробітна плата виробничих робочих по виготовленню інших деталей на дільниці, тис.грн.	900	850	800	1000	950
Річна виробнича програма виготовлення колінчатих валів, тис.шт.	10	12	11	13	9
ВУЕО на дільниці, тис.грн.	2000	1900	1800	1700	2100

ТЕМА 5

Завдання 1.

Меблевий комбінат прогнозує виготовити і реалізувати на ринку 1300 наборів м'яких меблів (Q), що відповідає виробничій потужності:

- Витрати : $C_1 = 2100$ грн. – одного набору,
 $C_{заг.} = 2730$ тис. грн. – всього випуску.
 в тому числі: а) змінні: одного набору $C_{зв} = 1800$ грн.
 всього випуску $C_{зм} = 2340$ тис. грн.;
 б) постійні: всього випуску $C_{пв} = 390$ тис. грн.
 - Відпускна ціна $C = 2900$ грн.
 - Виторг від продажу $V_{пр} = 3770$ тис. грн.
- Розрахувати точку беззбитковості.

Завдання 2.

Виробниче підприємство «Металург» виготовляє лише один вид товарної продукції. Зазначено, що ціна одиниці продукції складає 80 грн. Також зазначено, що змінні витрати підприємства на виготовлення одиниці товарної продукції дорівнюють 40 грн., ну а постійні витрати даного виробничого підприємства рівні 3800 грн.

Необхідно визначити *точку беззбитковості в грошовому і натуральному вираженні.*

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дахнова О.Є. Основи економіки: Практичний довідник. – Харків: ФОП Співак Г.К., 2009. – 224 с.
2. Економіка підприємства: Підручник / за заг. ред. С.Ф.Покропивного. – К.: КНЕУ, 2001. – 528с.
3. Єфремова Л.В. Усі уроки економіки. 11 клас. 1 семестр. Профільний рівень. / Л.В.Єфремова, Т.О.Степаненко. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 288с.
4. Мартинюк О.В. Усі уроки економіки. 10 клас. Профільний рівень. / О.В.Мартинюк, О.В.Гоманюк, Н.В.Григор'єва та ін. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 448с.
5. Продиус Ю.И. Экономика предприятия: Учебное пособие / Ю.И.Продиус. – Х.: ООО «Одиссей», 2004. - 416с.
6. <http://www.bookz.com.ua/10/0003.htm>

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ФОРТМЮЛЛЕР РІХАРД
САВЧЕНКО О. І.
ГАЛКІНА О. А.
ВАСИЛЕНКО О. Г.

ДІДУХ І. І.
ІГНАТЕНКО О.І.
ОЛІЙНИК І. Г.
РИБАЧЕНКО І. М.

СЕНКЕВИЧ Н.В.

ЧАСТИНА 7

ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА, КАЛЬКУЛЯЦІЯ ТА ФІНАНСУВАННЯ

Олійник І. Г.

Навчально-методичний посібник для студентів

Навчально-методичний посібник

Відповідальний за випуск
В авторській редакції
Комп'ютерна верстка

О.Д. Матросов
Р.О. Нестеренко

Видавництво ТОВ «Цифровий друкарня № 1»
Свідоцтво про держреєстрацію ДК № 4354 від 06.07.2012 р.
61057, м. Харків, пл. Повстання, 7/8

Підписано до друку 10.12.2013. Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Ум.др.арк. 29,17 Обл. вид.арк. 42,0 Замовлення № 10/122013
Тираж 300 екз. Ціна договірна

Друк: ФОП Томенко Ю.І., м. Харків, пл. Руднева, 4, Тел. 757-93-82